

فصل نهم : آسیا، پهناورترین قاره

مفاهیم کلیدی	راهبردها یا حوزه‌های موضوعی
<p>موقعیت مکانی قاره آسیا و پدیده‌های مهم روی نقشه‌ها استفاده از اطلس‌ها</p> <p>پراکندگی ناهمواری‌ها، آب و هوا، رودها و ... ادیان، جمعیت و ... در آسیا</p>	مکان و فضا
<p>ویژگی‌های انسانی و اقتصادی قاره آسیا</p> <p>تنوع فرهنگ‌ها در آسیا</p> <p>میراث اسلام و چشم‌اندازهای مشترک اسلامی در کشورهای مسلمان قاره آسیا تعلق به قاره آسیا</p>	فرهنگ و هویت
<p>اقتصاد ژاپن، اقتصاد چین و بیرهای اقتصادی جنوب شرقی آسیا</p>	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
<p>احساس مسئولیت درباره سرنوشت منطقه جنوب غربی آسیا - مردم مظلوم فلسطین</p> <p>علاقه و تعلق به قاره آسیا</p> <p>احترام به تنوع فرهنگ‌ها</p>	ارزش‌ها و اخلاق
	<p>مهارت‌های کاوشگری</p> <p>بررسی و کاوش، برقراری ارتباط، خلاقیت مشارکت، واکنش شخصی و اظهار نظر</p>

ویژگی‌های طبیعی آسیا

انتظارات یادگیری

- انتظار می‌رود دانش‌آموزان با فراگیری این درس و انجام فعالیت‌های آن بتوانند:
- با استفاده از نقشهٔ جغرافیایی و کره و نمودار، وسعت آسیا را با قاره‌های دیگر، مقایسه کنند و موقعیت جغرافیایی این قاره را (نسبت به قاره‌ها و اقیانوس‌های اطراف) بیان کنند.
 - ویژگی‌های انواع ناهمواری‌های مشخص در قارهٔ آسیا را توضیح و روی نقشه نشان دهند.
 - دربارهٔ یکی از پدیده‌های طبیعی قارهٔ آسیا تحقیق کنند.
 - قلمروهای مهم آب‌وهوایی در قارهٔ آسیا را روی نقشه، نشان دهند و علل و پیامدهای ورود توده‌های مختلف هوا به این قاره را بیان کنند.
 - آسیای سبز و آسیای خشک را با هم مقایسه کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز

کتاب درسی، نقشهٔ جهان‌نمای دیواری، نقشهٔ طبیعی آسیا در قطع دیواری، نقشه‌های کتاب، کاربرگهٔ ۱۲، کرهٔ جغرافیایی، تصویرهایی از مناظر طبیعی و ویژگی‌های مهم طبیعی قارهٔ آسیا، مقوا و تصویر قاره‌ها به صورت بریده‌شده، الگوی نمایشی دلتا (چوبی، کاغذی، گل رس و گچ).

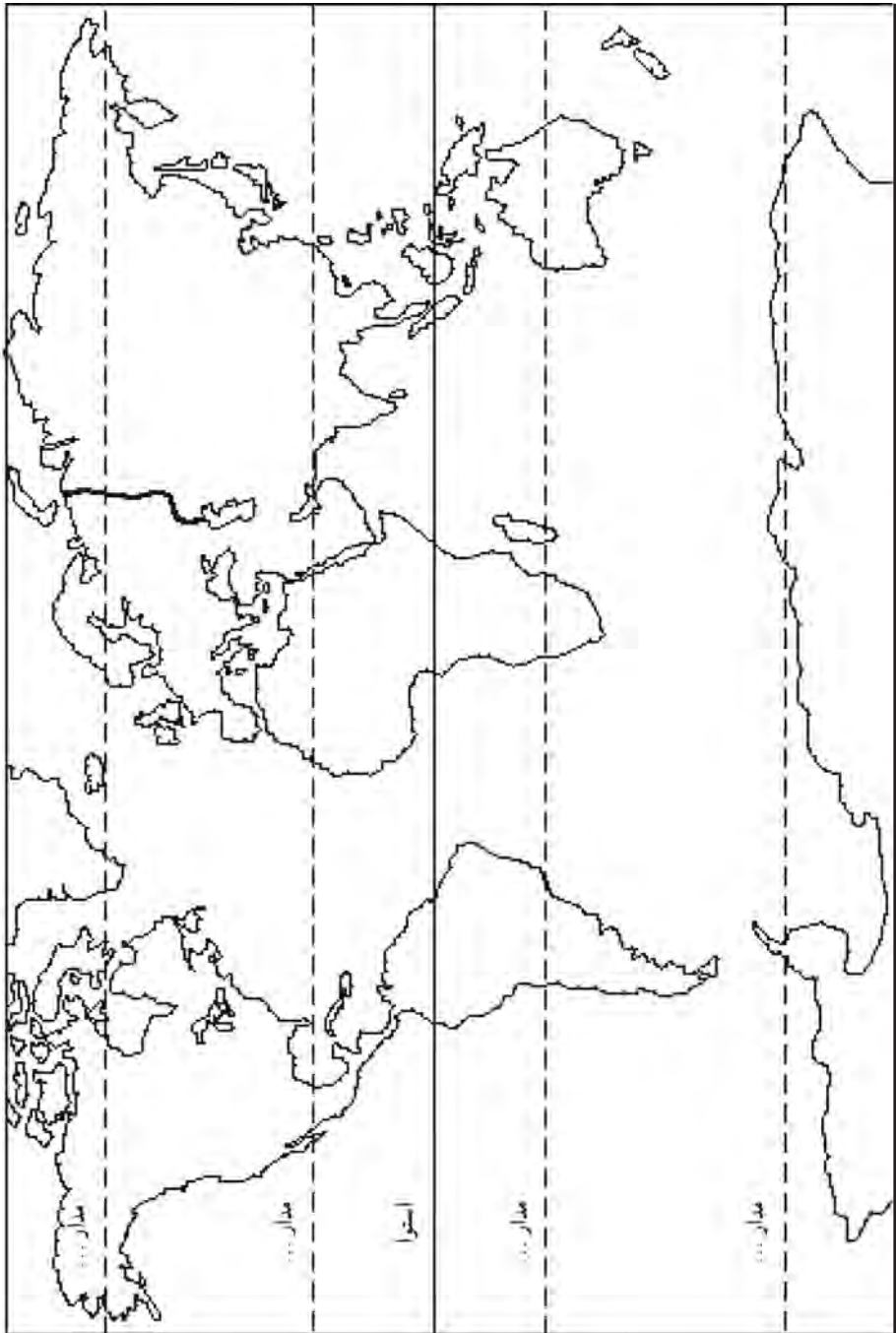
آماده کنید

دانش‌آموزان را به ۵ الی ۶ گروه، تقسیم کنید. از جلسه قبل از هر گروه بخواهید مقوایی در قطع کاغذ «A۴» با خود بیاورند. قبلاً از نقشه قاره‌های آسیا، آفریقا، اروپا، قطب جنوب، استرالیا، امریکای شمالی و جنوبی که بر روی یک نقشه بزرگ درج شده، کپی بگیرید و دور آنها را ببرید. سپس به هر گروه، تکه‌های بریده‌شده قاره‌ها را به صورت درهم بدهید. از دانش‌آموزان بخواهید بدون نگاه کردن به کتاب یا منابع دیگر، با یکدیگر همفکری کنند و قاره‌ها را به طور صحیح، (از نظر موقعیت) روی مقوا بچسبانند.

در مرحله بعد از آنها بخواهید بین قاره‌ها را با مداد آبی رنگ‌آمیزی کنند و در مرحله سوم نام اقیانوس‌ها را بر روی نقشه بنویسند. پاسخ‌ها را بررسی کنید.

یکی از بدفهمی‌های دانش‌آموزان ممکن است این باشد که قاره‌ها تکه‌های شناور روی آب هستند. اگر امکان دارد با تکه‌های گل رس، برجستگی‌ها و فرورفتگی‌هایی روی یک تخته مسطح ایجاد کنید؛ سپس چاله‌ها را از آب پر کنید و به آنها نشان دهید (در صورتی که این الگو را بسازید، همواره در طی چندسال می‌توانید از آن استفاده کنید). هربار پس از نمایش در کلاس، آب را خالی و الگو را خشک کنید و آن را برای استفاده بعدی در قفسه قرار دهید.

به دانش‌آموزان بفهمانید که پوسته قاره‌ها در کف اقیانوس‌ها امتداد یافته است. سپس از آنها بخواهید قاره آسیا را روی کاردستی‌ای که درست کرده‌اند، نشان دهند و وسعت آن را با قاره‌های دیگر، مقایسه کنند. از آنها بخواهید (به روش بارش مغزی) هر پدیده یا موضوعی درباره قاره آسیا به ذهن آنها می‌آید، بیان کنند. همه واژه‌ها و موضوعات را روی تابلوی کلاس بنویسید. در این بخش، علاوه بر آماده‌سازی، شما ارزیابی تشخیصی نیز انجام می‌دهید.

آموزش دهید

به طور کلی در شروع آموزش هر قاره، ابتدا دانش‌آموزان را با موقعیت جغرافیایی آن قاره؛ یعنی محل قرارگرفتن آن روی زمین آشنا می‌کنیم.

استفاده از کره جغرافیایی و نقشه جهان‌نمای دیواری، الزامی است. از دانش‌آموزان بخواهید اتصال آسیا به اروپا (اوراسیا) و مرز قراردادی کوه‌های اورال، اتصال آسیا با آفریقا و کانال سوئز را روی نقشه، نشان دهند.

از دانش‌آموزان بخواهید به همان نقشه و مدلی که خود درست کرده‌اند، دقت کنند و بپرسید آیا قاره آسیا و قاره آمریکا از یکدیگر دورند؟ آنها ممکن است با توجه به اینکه این دو قاره یکی در شرق و دیگری در غرب قرار گرفته‌اند، پاسخ مثبت دهند. سپس بپرسید: چرا روی نقشه، نام اقیانوس آرام دوبار نوشته شده است؟ آیا ما دو اقیانوس آرام داریم؟ از آنها بخواهید مقوایی را که روی آن نقشه ترسیم شده، خم و لوله کنند و دو سر آن را با چسب به هم بچسبانند.

اکنون توضیح دهید که قاره آسیا از طریق تنگه برینگ به آمریکا متصل است و وقتی سطح کروی را بر روی یک سطح صاف (نقشه) می‌گسترانیم، مجبوریم برش بزنیم. در نتیجه اقیانوس آرام را به شکل دو تکه در غرب و شرق مشاهده می‌کنیم. حال آنکه چنین نیست. سپس دانش‌آموزان را به کره جغرافیایی ارجاع دهید و اجازه دهید تنگه برینگ و اتصال آسیا و آمریکا را در منتهی‌الیه شرق و غرب این دو قاره، مشاهده کنند. تنگه برینگ در ساحل آلاسکا، آسیا و آمریکا را از هم جدا می‌کند و به نام دریانورد و کاشف دانمارکی «برینگ»، نام‌گذاری شده است. برینگ کاشف آلاسکا بود و در همین راه جان خود را از دست داد.

از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به کاردستی‌ای که درست کرده‌اند و انجام مقایسه قاره‌ها به روش بصری، نمودار صفحه ۱۰۷ را ملاحظه کنند و مجدداً فعالیت مقایسه وسعت قاره‌ها را این بار به طور دقیق و آماري انجام دهند.

• قبل از آموزش ناهمواری‌ها، بهتر است تصویرهایی از مناظر طبیعی آسیا در کلاس پخش کنید و تنوع طبیعی در این قاره را به آنها نشان دهید. برای مثال تصاویری از دلتای بنگال، بیابان گبی، رشته‌کوه هیمالیا، اورست، مجمع‌الجزایر آتشفشانی، رودهای طویل برای این کار مناسب است. پس از جلب توجه کامل دانش‌آموزان، آنها را به نقشه، ارجاع دهید و با استفاده از نقشه طبیعی

دیواری و نقشه صفحه ۱۰۷ کتاب، سه نوع اصلی ناهمواری‌های کوهستانی، سرزمین‌های پست و مجمع‌الجزایر آتشفشانی را به آنها آموزش دهید.

در فرایند تدریس، سعی کنید همه بخش‌ها را خود دانش‌آموزان با مشاهده و جست‌وجو روی نقشه، ببینند و بی‌بیرند. از روش پرسش و پاسخ استفاده کنید. برای مثال بپرسید: رنگ بنفش چه نوع ناهمواری‌ای را نشان می‌دهد؟ رشته‌کوه‌های عمده آسیا را روی نقشه مشاهده کنید و نام ببرید. — به منظور نمایش و توضیح در مورد دلتا، شما ممکن است با مقوا و کاغذهای رنگی یا گچ، رشته‌کوه و مسیر رود و دریا را روی یک سطح صاف درست کنید، سپس آنها را رنگ‌آمیزی نمایید. دلتاها مزیت‌های زیادی از نظر کشاورزی دارند، اما سرزمین‌هایی سیل‌گیرند و در معرض خطر قرار دارند.

— برای آنکه جذابیت در تدریس ایجاد کنید، با استفاده از عکس و تصویر و اخبار، مطالبی را که خارج از متن کتاب است تهیه و در کلاس ارائه کنید. برای مثال برخی از شگفتی‌های قاره آسیا یا نکات جالب مانند قله اورست و مشکلات آن، کوهنوردان ایرانی که به اورست صعود کرده‌اند، رود یانگ‌تسه‌کیانگ و عظمت آن به عنوان طول‌ترین رود جهان، تعداد زمین‌لرزه‌هایی که در کشورهایی مانند ژاپن اتفاق می‌افتد و اقداماتی که در این کشورها برای مقابله با زلزله انجام شده می‌تواند برای دانش‌آموزان جذاب باشد. در این زمینه به‌گونه‌ای عمل کنید که گویا دانش‌آموزان را با خود به سفر می‌برید از ارائه و انتقال مطالب به صورت کلیشه‌ای، طوطی‌وار و خشک بپرهیزید، زیرا موجب بی‌علاقگی به درس جغرافیا و دلزدگی از آن خواهد شد.

— به منظور آموزش تنوع آب‌وهوایی در آسیا ابتدا تصاویری از آسیای خشک و آسیای مرطوب را در کلاس نمایش دهید و از دانش‌آموزان بخواهید شرایط زندگی در این دو قلمرو را با هم مقایسه کنند. سپس با استفاده از نقشه صفحه ۱۱۱، توده‌های هوا و تنوع دما و بارش را در آسیا توضیح دهید. توجه کنید که بادهای باران‌آور موسمی یک پدیده بسیار مهم در زندگی مردمان شرق و جنوب‌شرقی آسیا است (به بخش دانستنی‌ها مراجعه کنید) و روی تأثیرات و ویژگی‌های این بادهای تأکید کنید.

به پایان برید

نکات مهم و کلیدی درس را جمع‌بندی کنید. سپس برای تحکیم یادگیری، فعالیت‌های ۲ صفحه ۱۱۰ و فعالیت‌های ۴ الی ۸ صفحه ۱۱۲ را در کلاس اجرا کنید. از دانش‌آموزان بخواهید با همفکری یکدیگر کاربرگه شماره ۱۲ را تکمیل کنند.

پاسخ فعالیت‌های صفحه ۱۱۲

۴ تب، فلات بسیار مرتفعی است و با افزایش ارتفاع، دمای هوا کاهش می‌یابد. ضمناً ارتفاعات هیمالیا از نفوذ بادهای باران‌آور مرطوب به آن سوی فلات، جلوگیری می‌کند.

۵ اقیانوس آرام، اقیانوس هند.

۶ زیرا ارتفاعات هیمالیا از نفوذ آنها به داخل این مناطق، جلوگیری می‌کنند.

۷ زیرا این مناطق نزدیک به خط استوا هستند و به علاوه مجاور اقیانوس‌ها قرار گرفته‌اند و آب‌ها موجب اعتدال دما می‌شوند.

۸ بادهای باران‌آور غربی.

به عنوان تکلیف پایانی از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت ۳ صفحه ۱۱۰ را درباره تعداد جزایر کشور فیلیپین انجام دهند یا یکی از شگفتی‌های طبیعی مربوط به قاره آسیا را انتخاب کنند و درباره آن عکس، خبر، بریده روزنامه و نظایر آن جمع‌آوری کنند.

«کشور فیلیپین از ۷۱۰۷ جزیره، تشکیل شده است. از ۷۱۰۷ جزیره فیلیپین فقط ۱۰۰ جزیره مسکونی است و در این بین فقط یازده جزیره به صورت عمده دارای جمعیتی ساکن است و فقط ۲۷۷۰ جزیره دارای نامی خاص هستند. این ۷۰۰۰ جزیره عموماً در سه گروه بزرگ طبقه‌بندی می‌شوند: لوزون، منیدانائو و وسیایا که هر یک سه مجمع‌الجزیره را تشکیل می‌دهند. دو جزیره لوزون و منیدانائو مجموعاً ۶۶٪ کل مساحت فیلیپین را تشکیل می‌دهند».

محورهای عمده ارزشیابی

متناسب با انتظارات یادگیری، مهارت‌های نقشه‌خوانی شامل تکمیل کاربرگه، نمایش موقعیت مکانی پدیده‌ها روی کره جغرافیایی و نقشه، تحقیق درباره پدیده‌های طبیعی قاره آسیا، مقایسه آسیای سبز و آسیای مرطوب، تشریح انواع مناطق آب‌وهوایی با استفاده از نقشه آب‌وهوای آسیا از محورهای عمده ارزشیابی این درس است که از طریق آزمون‌های کتبی، شفاهی و عملکردی قابل سنجش است.

ویژگی‌های انسانی و اقتصادی آسیا

انتظارات یادگیری

- انتظار می‌رود دانش‌آموزان با فراگیری این درس و انجام فعالیت‌های آن بتوانند:
- جمعیت آسیا را با قاره‌های دیگر مقایسه کنند و پرجمعیت‌ترین کشورهای جهان و مترکم‌ترین منطقه جهان از نظر جمعیت را که در این قاره واقع‌اند، نام ببرند.
- نقشه پراکندگی جمعیت در آسیا با نقشه ناهمواری‌ها و آب‌وهوا را برهم منطبق و مقایسه کنند و دلایل انطباق را شرح دهند.
- با توجه به نقشه، عناصر فرهنگی مانند تنوع زبان و دین را در آسیا توضیح دهند.
- کشاورزی و صنعت را در قاره آسیا با توجه به ویژگی‌ها و کشورهای عمده و موفق در هر یک از فعالیت‌ها، شرح دهند.
- درباره واردات کالای ایران از چین، پرس‌وجو کنند.
- درباره چند مورد از جاذبه‌های گردشگری مهم و مشهور قاره آسیا، تحقیق کنند.
- با تهیه و ورق زدن یک اطلس جغرافیایی، به پرسش‌های مربوط به اطلس (صفحه ۱۱۹) پاسخ دهند.

مواد و وسایل مورد نیاز

اطلس جغرافیایی ایران و جهان، (به تعداد دانش‌آموزان یا گروه‌ها)، نقشه قاره آسیا در قطع دیداری (طبیعی و انسانی)، تصویرها یا فیلم‌های کوتاه درباره جاذبه‌های گردشگری قاره آسیا، نقشه‌ها و نمودارهای کتاب.

آماده کنید

درس را با استفاده از اطلس ایران و جهان (صفحه ۱۱۹ کتاب) آغاز کنید. در جلسه قبل از دانش‌آموزان بخواهید هر کدام یک اطلس جهان بخرند. در صورتی که مدرسه تعدادی اطلس تهیه کرده است، آن را در کتابخانه، نگهداری کنند. هر ساله معلم می‌تواند از آنها استفاده کند و در درس جغرافیا، اطلس‌ها را بین گروه‌های دانش‌آموزان تقسیم کند. معمولاً معتبرترین اطلس‌های جهان را می‌توانید از مؤسسه جغرافیایی و کاتوگرافی سحاب یا مؤسسه گیتاشناسی، خریداری کنید. اطلس، مجموعه‌ای از نقشه‌هاست.

از دانش‌آموزان بخواهید اطلس را ورق بزنند و درباره وجود نقشه‌های طبیعی و نقشه‌های سیاسی (تقسیمات سیاسی کشورها، استان‌ها و...) توضیح دهند. سپس فعالیت ۵ صفحه ۱۱۹ کتاب را با دانش‌آموزان انجام دهید. در این فعالیت، دانش‌آموزان با انواع نقشه‌ها و نمودارهای موجود در اطلس آشنا می‌شوند.

با توجه به فعالیت‌های این صفحه، فعالیت‌های مشابهی طراحی کنید و اجازه بدهید دانش‌آموزان انواع کاربردهای اطلس و نقشه‌خوانی را تمرین کنند. در صورتی که اطلس دارای نمودارها و جدول‌های مربوط به مساحت و جمعیت قاره‌هاست، جمعیت و مساحت قاره‌ها را با یکدیگر مقایسه کنید.

آموزش دهید

از دانش‌آموزان بخواهید فعالیت (۱) قسمت الف و ب صفحه ۱۱۴ را انجام دهند. همان‌طور که ملاحظه می‌شود تراکم جمعیت در آسیای شرقی و جنوب شرقی بیشتر است و این بخش با آب‌وهوای موسمی و وزش بادهای باران‌آور موسمی منطبق است. همچنین این منطقه عموماً شامل سرزمین‌های پست و جلگه‌ای سواحل اقیانوس‌هاست. به عکس شبه‌جزیره عربستان، فلات تبت، مغولستان، نواحی داخلی ایران و نواحی شمال آسیا به دلیل کوهستانی بودن یا نواحی بیابانی به دلیل کمبود بارش شرایط مناسبی برای فعالیت‌های کشاورزی ندارد. به‌طور کلی نقشه پراکندگی جمعیت قاره آسیا با نقشه توزیع بارش در این قاره، هماهنگی دارد. جلگه‌های مستعد کشاورزی با باران کافی، بیشترین و متراکم‌ترین جمعیت را در خود داده‌اند.

• دربارهٔ جمعیت چین و هند، به عنوان پرجمعیت‌ترین کشورهای دنیا توضیح دهید. چین از جمله کشورهایی است که برای مهار رشد جمعیت خود، شدیدترین سیاست‌های جمعیتی و سیاست تک‌فرزندی را در پیش گرفت.

• با نمایش تصویرهای گوناگون، چهره‌های متفاوت، نژادها و مراکز مذهبی آسیا را نمایش دهید. معبد بوداییان، آیین‌ها و مراسمی که در رود گنگ توسط هندوها اجرا می‌شود و مساجد مسلمانان می‌تواند از جذابیت‌های آسیا باشد. در کشورهای مسلمان اندونزی و مالزی، مساجد بسیار زیبایی ساخته شده است که تصاویر آنها عمدتاً در اینترنت قابل دریافت است و شما می‌توانید آنها را در کلاس نمایش دهید و مختصراً دربارهٔ نام و مکان آن توضیح بدهید.

• به منظور آموزش اقتصاد قارهٔ آسیا سه عنوان کشاورزی، صنعت و درآمدهای حاصل از گردشگری را روی تابلو بنویسید. سپس مجدداً با پخش تصاویری از مزارع برنج و از صنایع بزرگ کشورهای ژاپن، چین، کرهٔ جنوبی، تایوان و ...، جاذبه‌های گردشگری مهم قارهٔ آسیا و ابرشهرها، ویژگی‌های عمدهٔ اقتصاد آسیا را معرفی کنید. به منظور تحکیم یادگیری و درگیر کردن دانش‌آموزان فعالیت‌های صفحهٔ ۱۱۸ را در کلاس انجام دهید.

پاسخ صحیح فعالیت‌ها

۲ تصویر ۲، تاج‌محل را نشان می‌دهد (تاج‌محل از پرآوازه‌ترین بناهای جهان و آرامگاه زیبا و باشکوهی است که در نزدیکی شهر آگره در ۲۰۰ کیلومتری جنوب دهلی نو پایتخت هند واقع است و از عجایب هفتگانهٔ دنیا به حساب می‌آید. این بنا به دستور شاه‌جهان امپراتور گورکانی هند و به منظور یادبود همسر ایرانی‌تبارش، بنا شده است).

تصویر ۴، دیوار چین را نشان می‌دهد (دیوار چین طولانی‌ترین سازهٔ مهندسی نظامی در جهان است که حدود ۷۰۰۰ کیلومتر امتداد دارد و در سال ۱۹۸۷ میلادی در فهرست میراث جهانی ثبت شده است. ساخت این بنا مربوط به قرن پنجم تا هشتم قبل از میلاد است).

۳ این فعالیت، چندمنظوره است. اولاً به موضوع چین به عنوان یکی از برترین صادرکنندگان کالا به تمام کشورهای جهان اشاره دارد، ثانیاً دانش‌آموزان با انجام این فعالیت درمی‌یابند که متأسفانه کشور ما به یک واردکنندهٔ بزرگ کالا تبدیل شده است. ما در کشور خود کالاهای گوناگونی داریم که از کشورهای دیگر وارد می‌شود، در حالی که قادر به تولید مشابه آن هستیم. لذا ایجاد انگیزه

برای خودتکایی و حمایت از تولید داخلی و تفکر دربارهٔ مصرف بی‌رویهٔ کالاهای غیرضروری خارجی از اهداف انجام این فعالیت میدانی است.

۴ بازی‌های آسیایی (آسیاد) هر چهار سال یک‌بار در رشته‌های ورزشی مختلف در یک کشور آسیایی برگزار می‌شود و کشورهای این قاره با یکدیگر به رقابت‌های ورزشی می‌پردازند. آخرین بازی آسیایی در سال ۲۰۱۴ میلادی در کرهٔ جنوبی برگزار شد و بازی بعدی در سال ۲۰۱۸ میلادی خواهد بود. لوگوی بازی‌های آسیا شبیه یک خورشید است و شعار این بازی‌ها «همیشه به سوی جلو» است.

به پایان برید

مطالب درس را با اشاره به رئوس عمده، خلاصه و جمع‌بندی کنید. به عنوان تکلیف پایانی (تکلیف در منزل) از دانش‌آموزان بخواهید به طور گروهی و داوطلبانه یکی از فعالیت‌های الف یا ب، به کار ببندیم را انجام دهند. نمایشگاهی از گزارش تحقیق گروه‌ها در کلاس یا راهروی مدرسه ترتیب دهید.

محورهای عمدهٔ ارزشیابی

با توجه به انتظارات یادگیری، خواندن نمودارها و نقشه‌های پراکندگی جمعیت در قارهٔ آسیا، استفاده از اطلس ویژگی‌ها و کشورهای فعال در حوزهٔ کشاورزی و صنعت، پرس‌وجو دربارهٔ کشورهای عمدهٔ صادرکنندگان کالا در قارهٔ آسیا، انجام دادن تحقیق دربارهٔ یکی از ویژگی‌ها و موضوعات مهم طبیعی یا اقتصادی قارهٔ آسیا و درست کردن روزنامهٔ دیواری و تحقیق دربارهٔ «گاندی» رهبر ضداستعمار کشور هند از محورهای عمدهٔ ارزشیابی این درس است که از طریق طراحی آزمون‌های کتبی و عملکردی و مستمر، قابل ارزشیابی است.

• با توجه به اینکه فصل بعدی، یعنی فصل ۱۰ کتاب به منطقه جنوب‌غربی آسیا و ویژگی‌های طبیعی و انسانی آن اختصاص یافته است، در این فصل از پرداختن به اقتصاد، جاذبه‌های گردشگری، شخصیت‌ها و به طور کلی موضوعات مربوط به این منطقه، خودداری شده است.

• قبل از آغاز تدریس بخش جغرافیایی این کتاب نقشه‌های موجود در مدرسه را واریسی کنید و در صورت نیاز از مسئولان مدرسه بخواهید نقشه‌های دیواری و ترجیحاً برجسته‌نمای جهان و قاره‌های آسیا، اروپا، افریقا، امریکا، استرالیا و نیوزیلند را تهیه کنند. همچنین از مسئولان بخواهید تعدادی اطلس ایران و جهان و کره جغرافیایی برای کار در کلاس خریداری کنند. باید توجه کرد که این هزینه از سوی مدرسه یک‌بار پرداخت می‌شود و سال‌ها مورد استفاده قرار می‌گیرد. نقشه‌ها، کره و اطلس به‌ویژه نقشه از مهم‌ترین منابع آموزش جغرافیا است و بدون استفاده از آنها، یادگیری درس جغرافیا با اختلال روبه‌رو می‌شود.

دلتا: قطعه زمینی به شکل مثلث در مصب رود است که چون به شکل حرف دلتای یونانی (Δ) است، به این نام معروف شده است. دلتاها، حاصل برجای ماندن مواد حمل شده توسط رودها در دهانه آنها هستند و اشکالی گوناگون دارند که در بین آنها دلتای به شکل پای پرندگان معروف‌تر است.

تعداد و تقسیم‌بندی قاره‌ها: قاره یا خشکاد به انبوهه پیوسته‌ای از زمین گفته می‌شود که معمولاً به صورت خشکی‌های بزرگ، سر از آب بیرون آورده‌اند. قاره‌ها معمولاً براساس عرف، شناخته و متمایز می‌شوند و معیار مشخصی برای تقسیم‌بندی و تعداد آنها وجود ندارد.

در برخی تقسیم‌بندی‌ها، چهارقاره (آمریکا، افریقا، اروپا و آسیا) را که به یکدیگر متصل‌اند، یک قاره محسوب می‌کنند. در تقسیم‌بندی شش قاره‌ای، اروپا و آسیا (اوراسیا) یک قاره محسوب می‌شود. در تقسیم‌بندی هفت قاره‌ای، آمریکای شمالی، آمریکای جنوبی،

جنوبگان (قطب جنوب)، افریقا، اروپا، آسیا و اقیانوسیه، هریک قاره‌ای مستقل محسوب می‌شوند.

در سال آینده، دانش‌آموزان در کتاب علوم با نظریه‌ی جابه‌جایی قاره‌ها (وگنر) آشنا می‌شوند. علت حذف مطالعه‌ی قاره‌ی قطب جنوب (جنوبگان) از این پایه، محدودیت گنجایش کتاب و اکتفا به مطالعه‌ی قاره‌های مسکون جهان بوده است.

بادهای موسمی: کلمه‌ی موسمی (monsoon) به معنای فصل است. عرب‌ها به بادهای فصلی (موسمی) دریای عرب بادهای موسمی می‌گفتند که حدود ۶ ماه از جنوب‌غربی و ۶ ماه دیگر از شمال‌شرقی می‌وزد. امروزه کلمه‌ی موسمی به نوع ویژه‌ای از آب‌وهوا و باد گفته می‌شود که طی آن از فصلی به فصل دیگر جهت وزش بادهای غالب عوض می‌شود. در مشرق و جنوب‌شرقی آسیا با ایجاد مراکز کم‌فشار و پرفشار روی اقیانوس و خشکی، در تابستان، بادهای از سوی اقیانوس به سمت خشکی می‌وزند و موجب بارندگی فراوان می‌شوند. در زمستان به عکس، بادهای از داخل قاره‌ی آسیا به سمت اقیانوس می‌وزند و فصل خشک به وجود می‌آید؛ زیرا جای مراکز پرفشار و کم‌فشار عوض می‌شود.

معرفی منابع برای مطالعه‌ی بیشتر معلم

- ۱ «مهماتا گاندی»، نوشته رومن رولان، ترجمه محمدقاضی انتشارات روزبهان، ۱۳۷۰.
- ۲ «گاندی، گونه‌ای از زندگی»، کریشنا کری پالاتی، ترجمه غلامعلی کشانی، ۱۳۹۲.

فصل دهم : منطقه جنوب غربی آسیا و جایگاه ایران در آن

مفاهیم کلیدی	راهنماها یا حوزه‌های موضوعی
موقعیت مکانی	مکان و فضا
پراکندگی	
رابطه انسان و محیط	
موقعیت استراتژیک آسیای جنوب غربی (خاورمیانه) علل و عوامل	فرهنگ و هویت
پراکندگی ناهمواری‌ها، آب و هوا، رودها و ... ادیان، جمعیت و ... در آسیای جنوب غربی محاسبه فواصل و موقعیت‌ها، مقیاس کسری	
ویژگی‌های انسانی و اقتصادی جنوب غربی آسیا	
تنوع شیوه‌های زندگی	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
میراث فرهنگی	
تعلق و هویت	
اشتراکات فرهنگی در جنوب غربی آسیا	منابع و فعالیت‌های اقتصادی
میراث اسلام و چشم‌اندازهای مشترک اسلامی در کشورهای منطقه	
تعلق به منطقه جنوب غربی آسیا (خاورمیانه)	
منابع انرژی : نفت و مقایسه اقتصادهای آسیای جنوب غربی، امارات، افغانستان، ترکیه، عراق	منابع و فعالیت‌های اقتصادی

ویژگی‌های منطقه جنوب غربی آسیا

انتظارات یادگیری

- انتظار می‌رود دانش‌آموزان با فراگیری این درس و انجام فعالیت‌های آن بتوانند :
 - روی نقشه منطقه جنوب غربی آسیا دریاها، اقیانوس‌ها و مناطق استراتژیک و تنگه‌ها را در محدوده این منطقه، مکان‌یابی کنند.
 - تفاوت‌های مناطق طبیعی جنوب غربی آسیا را شرح دهند و آنها را با یکدیگر مقایسه کنند.
 - با توجه به نمودارها و جداول، پرجمعیت‌ترین کشورها و فراوان‌ترین گروه‌های زبانی منطقه جنوب غربی آسیا را نام ببرند.
 - اشتراکات فرهنگی مردم جنوب غربی آسیا را فهرست کنند.
 - درباره مشکلات و پیامدهای اقتصادهای مبتنی بر صدور نفت، بحث و گفت‌وگو کنند.
 - اقتصاد کشورهای جنوب غربی آسیا را با یکدیگر مقایسه کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز

نقشه‌های کتاب، کاربرگ شماره ۱۳، نرم‌افزار نقشه پیوست کتاب، نقشه منطقه جنوب غربی آسیا (خاورمیانه) در قطع دیواری، تصاویری از ویژگی‌های طبیعی شهرها و فعالیت‌های اقتصادی کشورهای منطقه، اطلس ایران و جهان

پیشنادهایی برای شروع و پیشبرد درس

آماده کنید

روی نقشه دیواری آسیا، با کاغذهای رنگی، چسباندن نخ و ...، دایره یا مثلثی که محدوده جنوب غربی آسیا را نشان بدهد، بکشید. به دانش آموزان بگویید در درس گذشته با قاره آسیا آشنا شده‌اید. در این جلسه می‌خواهیم با یک بخش مهم این قاره آشنا شویم. منطقه‌ای که کشور ما در آن واقع شده است: «منطقه جنوب غربی آسیا».

از دانش آموزان بخواهید چند کشور منطقه را نام ببرند. سپس از آنها بپرسید: به نظر شما چرا مطالعه و شناخت این منطقه، اهمیت دارد؟ دانش آموزان ممکن است به مواردی چون قرار گرفتن ایران در این منطقه، تنش‌های منطقه، نفت، خلیج فارس و ... اشاره کنند. با پرسش و پاسخ ایجاد انگیزه کنید و اهمیت شناخت این منطقه را برای هر فرد ایرانی، یادآوری کنید.

سپس با توجه به نقشه صفحه ۱۲۲ کتاب، محدوده کشورهای جنوب غربی آسیا و مناطق اتصال و استراتژیک را با کمک دانش آموزان، مکان‌یابی کنید و فعالیت این صفحه را انجام دهید.

۱ تنگه بسفر و داردانل، ارتفاعات پامیر، باب‌المنندب

۲ اروپا، افریقا

۳ اقیانوس هند، دریای سرخ، خلیج فارس، دریای عمان، دریای خزر، دریای سیاه، دریای مدیترانه

۴ عربستان سعودی، ایران

آموزش دهید

به منظور آموزش ویژگی‌های طبیعی این منطقه، از نقشه استفاده کنید. بهتر است ابتدا تصویرهایی از مناطق مرتفع، بیابان‌ها، نواحی ساحلی، به دانش آموزان نشان دهید و توجه آنها را به تفاوت‌های آب‌وهوایی و ناهمواری‌ها در این منطقه، جلب کنید.

با توجه به تنوع ناهمواری‌ها، نواحی آب‌وهوایی سرد کوهستانی، بیابانی، مدیترانه‌ای و ساحلی را توضیح دهید.

یکی از پدیده‌های مهم این ناحیه، گسترده‌گی بیابان‌هایی است که در دو کشور وسیع منطقه، یعنی

عربستان سعودی و ایران، بیشترین وسعت را به خود اختصاص داده است. مشخصه عمده بیابان را که داشتن بارندگی سالیانه کمتر از ۵۰ میلی متر است، به دانش‌آموزان گوشزد کنید. سپس از دانش‌آموزان بخواهید با مراجعه به اطلس (قبلاً از دانش‌آموزان بخواهید اطلس ایران و جهان را همراه داشته باشند یا اطلس‌هایی را که مدرسه تهیه کرده است، از کتابخانه بگیرید و در کلاس توزیع کنید)، فعالیت ۵ را در کلاس انجام دهند.

۵ آب و هوای گرم و خشک (دشت لوت، بیابان ربع‌الخالی، طبس)

آب و هوای گرم و شرجی (دوبی، بندرعباس، سواحل بحرین)

آب و هوای مدیترانه‌ای (استانبول، قبرس، بیروت)

آب و هوای سرد و کوهستانی (قفقاز، ارمنستان، کابل)

● به منظور آموزش ویژگی‌های انسانی و اقتصادی منطقه، جمعیت، زبان و دین را در این منطقه با استفاده از تصاویر و نمودار بررسی کنید و فعالیت صفحه ۱۲۵ و فعالیت ۸ صفحه ۱۲۶ را انجام دهید.

۶ پاکستان، ترکیه، ایران

۷ زبان عربی (عربستان سعودی)

زبان فارسی (ایران)

زبان ترکی (ترکیه)

زبان اردو (پاکستان)

۸ عربستان سعودی، کمتر از ۳۰ میلیون نفر جمعیت دارد که نسبت به مساحتش جمعیت‌اش بسیار کم است، زیرا بیشتر این کشور را بیابان‌های وسیع غیرقابل سکونت پوشانده است. دانش‌آموزان در سال ششم ابتدایی با کشورهای نفت‌خیز منطقه آشنا شده‌اند. از دانش‌آموزان بخواهید کشورهای تولیدکننده نفت منطقه را نام ببرند (عربستان سعودی، ایران، عراق، امارات متحده عربی و ...).

● سپس بحث و گفت‌وگویی درباره اقتصاد مبتنی بر نفت ترتیب دهید. بهتر است برای مقدمه بحث به چند مورد از نوسانات قیمت نفت در بازار جهانی در یک دهه اخیر اشاره کنید. از دانش‌آموزان بخواهید همفکری کنند و چند مورد از مزایا و معایب وجود نفت در کشورهای نفت‌خیز منطقه را بیان کنند. بحث را با نتیجه‌گیری ضرورت خروج از اقتصاد نفت‌محور و فروش نفت خام، جمع‌بندی کنید.

سپس به منظور مقایسه کشورهای از نظر اقتصادی، چند کشور پردرآمد منطقه و چند کشور فقیر منطقه را با توجه به مثال‌های کتاب (درآمد سرانه، وضعیت رفاه، میزان تولید ناخالص داخلی)، انتخاب و این دو گروه را با یکدیگر مقایسه کنید و علل و عوامل تفاوت‌ها را با روش پرسش و پاسخ، شرح دهید.

به پایان ببرید

با مرور مطالب و جمع‌بندی نکات مهم درس، از دانش‌آموزان بخواهید به عنوان فعالیت پایانی فعالیت ۱۰ صفحه ۱۲۶ را انجام دهند. آنها باید بتوانند به عواملی چون دین اسلام، اقتصاد مبتنی بر نفت، و رواج برخی آیین‌های مشترک مانند نوروز در برخی کشورهای منطقه، اشاره کنند. به منظور تحکیم یادگیری، از آنها بخواهید کاربرگ شماره ۱۳ نقشه‌خوانی آسیای جنوب‌غربی را در کلاس یا منزل تکمیل کنند.

محورهای عمده ارزشیابی

مطابق با انتظارات یادگیری، محورهای عمده ارزشیابی این درس، جانمایی صحیح مکان‌های مهم بر روی نقشه جنوب‌غربی آسیا، مقایسه مناطق طبیعی و ویژگی‌های اقتصادی کشورهای منطقه، بحث و گفت‌وگو درباره مضرات اقتصاد مبتنی بر صدور نفت که از طریق ارزشیابی‌های مستمر شفاهی - کتبی، کاربرگ و سیاهه ارزیابی مشاهده و بررسی فعالیت‌ها، قابل ارزشیابی است.

ایران و منطقه جنوب غربی آسیا

انتظارات یادگیری

- انتظار می‌رود دانش‌آموزان با فراگیری این درس و انجام فعالیت‌های آن بتوانند:
- علل استراتژیک بودن منطقه جنوب غربی آسیا را بیان کنند.
 - علل بروز تنش‌ها و جنگ‌ها در منطقه جنوب غربی آسیا را فهرست کنند.
 - امتیازات ایران از نظر جایگاه در منطقه را برشمارند و تحلیل کنند.
 - ارزش‌ها و اهمیت‌های سواحل جنوب ایران را شرح دهند.
 - موقعیت جغرافیایی و مکان‌های مهم فلسطین اشغالی را روی نقشه، نشان دهند.
 - درباره علل مسئول بودن مردم مسلمان منطقه نسبت به سرنوشت فلسطین بحث و گفت‌وگو کنند.
 - با توجه به مقیاس کسری (عددی) نقشه، مسافت دو مکان را محاسبه کنند.

مواد و وسایل مورد نیاز

کتاب درسی، تصویرهای مناسب و کتاب‌های آموزشی درباره فلسطین و انتفاضه، تصاویری درباره سواحل جنوبی ایران، تنگه هرمز و بنادر دریانوردی در این منطقه، نقشه سواحل جنوبی ایران، چند نقشه بزرگ مقیاس و کوچک مقیاس، کاربرگه شماره ۱۴

آماده کنید

دانش‌آموزان در درس گذشته تا حدودی با موقعیت طبیعی و جغرافیایی و ویژگی‌های منطقه جنوب‌غربی آسیا آشنا شده‌اند و این درس ادامه مطالب درس قبلی است. روی تابلوی کلاس بنویسید: جنوب‌غربی آسیا یکی از مناطق استراتژیک (راهبردی) جهان است. سپس از دانش‌آموزان بخواهید با مراجعه به بخش واژه‌های پایان فصل، معنا و مفهوم استراتژیک را بیان کنند. سپس از آنها بخواهید کتاب‌ها را ببینند و به روش بارش مغزی از آنها بپرسید هرچه درباره اهمیت این منطقه می‌دانند، بیان کنند. عبارت‌های آنها را روی تابلوی کلاس بنویسید.

آموزش دهید

عبارت‌هایی را که دانش‌آموزان در بخش قبلی بیان کردند جمع‌بندی کنید و در سه مقوله (موقعیت جغرافیایی اتصال سه قاره، انبار انرژی و جهان اسلام) قرار دهید و توضیحات تکمیلی را ارائه کنید. سپس دانش‌آموزان را به جدول صفحه ۱۲۹ که در آن اطلاعات برخی جنگ‌های منطقه در چند دهه اخیر را نشان می‌دهد، ارجاع دهید. بعد از آنکه دانش‌آموزان جدول را مطالعه کردند، نتیجه‌گیری کنید که این منطقه از مناطق پرکشمکش جهان است. آنها را گروه‌بندی کنید و بگذارید مطالب صفحه ۱۲۸ را بخوانند و فعالیت صفحه ۱۲۹ را انجام دهند و بحث گروهی ترتیب دهید.

فعالیت صفحه ۱۲۹

۱ حمل و نقل دریایی، ارزان‌تر از حمل و نقل جاده‌ای است. کشورها برای مبادلات اقتصادی واردات و صادرات کالا، به دریا و اقیانوس نیاز دارند و کشورهایی که به دریا دسترسی ندارند (محصور در خشکی‌اند)، با مشکلات زیادی مواجه می‌شوند. دسترسی به دریا و آب‌های آزاد، نقش مهمی در اقتصاد کشورها دارد.

۲ این منطقه، انبار نفت جهان است. حمل و نقل انرژی مورد نیاز کشورهای صنعتی از آبراه‌های آن انجام می‌شود. وجود رژیم اشغالگر قدس، حکومت‌های وابسته بعضی کشورهای

منطقه، دخالت امریکا و انگلیس و کشورهای قدرتمند در منطقه از علل اصلی جنگ‌ها در این بخش از جهان است.

۲ رشد اقتصادی، کاهش فقر، بهبود فرهنگ و آموزش، کوتاه‌شدن دست ابرقدرت‌ها از منطقه و در اختیار گرفتن منابع توسط مردم منطقه.

• با توجه به آنچه دانش‌آموزان در بخش قبلی دریافته‌اند، ویژگی‌های ممتاز ایران در منطقه را فهرست کنید.

در صفحه ۱۳۰ یکی از این موقعیت‌های ممتاز یعنی سواحل جنوبی ایران و دسترسی به آب‌های آزاد اقیانوس، بیشتر توضیح داده شده است. این بخش را با استفاده از نقشه تدریس کنید. دقت کنید اهمیت بنادر و جزایر جنوبی ایران و نقش دسترسی ایران به خلیج فارس و دریای عمان و تنگه هرمز باید از منظرهای مختلف سیاسی، اقتصادی و تجاری و نظامی به خوبی تشریح و تفهیم شود. همچنین در این بخش، نیروی دریایی جمهوری اسلامی ایران و نقش آن در دفاع از کشور و سازندگی و پشتیبانی از فعالیت‌های اقتصادی در زمان صلح و پیشرفت‌های ایران در زمینه ساخت ناو جنگی و زیردریایی را معرفی کنید.

(برای اطلاع بیشتر به بخش دانستنی‌های معلم در پایان فصل، رجوع شود).

• یکی از موضوعات مطرح شده در این درس، فلسطین است. بهتر است تدریس این بخش و همچنین محاسبه مقیاس کسری (عددی) را به دلیل زمان‌بر بودن به جلسه جداگانه‌ای موکول کنید. به این نکته توجه کنید که اگرچه دانش‌آموزان تا این پایه، از طریق کتاب‌های مختلف درسی اطلاعاتی درباره مردم مظلوم فلسطین و مبارزه آنها علیه اشغالگران کسب کرده‌اند؛ اما تاکنون مطلبی در کتاب درسی از جمله جغرافیا درباره موقعیت جغرافیایی و نقشه این کشور، ارائه نشده است. لذا اغلب دانش‌آموزان درک فضایی از سرزمین فلسطین و موقعیت نسبی آن و مکان‌هایی که در اخبار می‌شنوند، مانند نوار غزه، رود اردن و نظایر آن ندارند. برای همین، این درس در درجه نخست موقعیت جغرافیایی سرزمین فلسطین را معرفی می‌کند.

برای آموزش این بخش از نقشه‌های دیواری نیز می‌توانید استفاده کنید. با طرح پرسش‌هایی مانند فعالیت ۴ صفحه ۱۳۲، اجازه بدهید دانش‌آموزان با نقشه فلسطین به خوبی آشنا شوند.

۴ الف) دریای مدیترانه، شرق مدیترانه، کشور فلسطین با سوریه، لبنان، اردن و مصر همسایه است.

ب) نوار غزه در جنوب غرب سرزمین فلسطین در ساحل دریای مدیترانه قرار دارد. نوار غزه

ناحیه‌ای نوارگونه است که حدود ۴۱ کیلومتر طول دارد و شهر غزه در آن قرار گرفته است. تعداد بسیار زیادی از فلسطینی‌های مسلمان در غزه زندگی می‌کنند. کنترل این منطقه که قبلاً در اشغال اسرائیل بود، در سال ۲۰۰۵ میلادی به دست دولت خودگردان فلسطین افتاد. حماس در سال ۲۰۰۷ میلادی، کنترل این منطقه را به عهده گرفت.

- برای تحقیق و مطالعه بیشتر دانش‌آموزان، کتاب‌های مرتبط با موضوع فلسطین را در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید تا مطالعه کنند. از دانش‌آموزان بخواهید به طور گروهی متن مربوط به اشغال فلسطین و انتفاضه را که در صفحه ۱۳۲ کتاب است، بخوانند. سپس داوطلبانه فعالیت صفحه ۵ را انجام و به پرسش، پاسخ دهند و نظرات هم‌گروه‌های خود را جمع‌بندی و بیان کنند.
 - یکی از مهارت‌های مهم جغرافیایی که در این درس آموزش داده می‌شود، مهارت محاسبه مقیاس به روش کسری یا عددی است. دانش‌آموزان سال گذشته با مقیاس خطی یا ترسیمی آشنا شدند، اما با این حال ابتدا مقیاس ترسیمی را مرور و تکرار کنید.
- از دانش‌آموزان بخواهید فرمول محاسبه مقیاس را به خاطر بسپارند.

$$\text{مقیاس} = \frac{\text{فاصله دو نقطه روی نقشه}}{\text{فاصله همان دو نقطه روی زمین}}$$

بهتر است به آنها تأکید کنید که همواره اعداد را ابتدا با مقیاس سانتی‌متر بیان کنند. برای مثال بگویند نقشه‌ای که مقیاس آن $\frac{1}{۲۰۰۰۰}$ است، یعنی ۱ سانتی‌متر روی نقشه برابر است با ۲۰۰۰۰ سانتی‌متر روی زمین. یا نقشه‌ای که مقیاس آن $\frac{1}{۵۰۰۰}$ است یعنی ۱ سانتی‌متر روی نقشه برابر است با ۵۰۰۰ سانتی‌متر روی زمین. سپس اعداد را در تناسب قرار دهند و بعد از به دست آوردن نتیجه به سانتی‌متر آن را به متر و کیلومتر، تبدیل کنند.

به منظور تحکیم یادگیری مطلب، لازم است کاربرگ شماره ۱۴ یعنی محاسبه مقیاس را در کلاس انجام دهید و اشکالات دانش‌آموزان را رفع کنید.

کاربرگه شماره ۱۴

۱ مقیاس نقشه $\frac{1}{4500000}$ است، یعنی هر ۱ سانتی‌متر روی نقشه برابر است با ۴۵۰۰۰۰۰ سانتی‌متر روی زمین.

$$4500000 \div 100 = 45000 \text{ متر روی زمین}$$

$$45000 \div 1000 = 45 \text{ کیلومتر روی زمین}$$

۲ یک کشتی از بندر لنگه به سمت ابوظبی در حرکت است. مسافران در سمت چپ خود جزیره‌های ایرانی ابوموسی، تنب کوچک و تنب بزرگ را مشاهده می‌کنند. از دانش‌آموزان بخواهید با خط‌کش فاصله ابوظبی تا بندر لنگه را اندازه بگیرند که حدود ۵/۵ سانتی‌متر می‌شود.

cm روی نقشه

۱

۵/۵

$$4500000 \times 5/5 = 24750000 \text{ سانتی‌متر روی زمین}$$

$$24750000 \div 100 = 247500 \div 1000 = 247/5 \text{ کیلومتر روی زمین}$$

۳ اگر فردی از لار به بندر چارک سفر کند، روی نقشه این مسافت حدود ۲/۵ سانتی‌متر است.

$$4500000 \times 5/5 = 24750000 \text{ سانتی‌متر روی زمین} \quad \text{پس:}$$

$$11250000 \div 100 = 112500 \div 1000 = 112/5 \text{ کیلومتر روی زمین}$$

پاسخ مسئله‌ها

cm روی نقشه

۱

۱۰

cm روی زمین

۲۵۰۰۰۰

X

$$250000 \times 10 = 2500000 \text{ سانتی‌متر}$$

$$2500000 \div 100 = 25000 \div 1000 = 25 \text{ کیلومتر}$$

۲ چون مقیاس نقشه در صورت و مخرج به مقیاس سانتی‌متر نوشته می‌شود، ابتدا ۶۰ کیلومتر را به سانتی‌متر تبدیل می‌کنیم.

$60 \times 1000 = 60000$ متر cm روی نقشه ۵ ۱	$60000 \times 100 = 6000000$ متر cm روی زمین ۶۰۰۰۰۰۰ X $6000000 \div 5 = 1200000$ کیلومتر پس مقیاس نقشه $\frac{1}{1200000}$ است.
---	---

به پایان بپردازید

به منظور جمع‌بندی، مفاهیم و نکات اصلی درس را مرور کنید. به عنوان تکلیف پایانی و تکلیف در منزل از دانش‌آموزان بخواهید به طور داوطلبانه فعالیت ۱ و ۲ را به طور انفرادی یا فعالیت ۳ را به طور گروهی انجام دهند و به آنها حداقل دو هفته فرصت دهید. نتایج را در کلاس یا راهروی مدرسه نصب کنید و به نمایش بگذارید.

محورهای عمدهٔ ارزشیابی

متناسب با انتظارات یادگیری تشریح علل و عوامل بروز نقش‌ها در منطقهٔ جنوب‌غربی آسیا و راهبردی بودن آن، جایگاه ایران و ارزش‌های سواحل جنوبی، جانمایی نقاط و مکان‌های مهم روی نقشهٔ فلسطین اشغالی، بحث و گفت‌وگو و انجام تحقیق دربارهٔ موضوع فلسطین و انتفاضه و انجام محاسبات مربوط به مقیاس نقشه از محورهای عمدهٔ ارزشیابی این درس است که از طریق آزمون‌های شفاهی، سیاههٔ ارزیابی مشاهده و بررسی بحث و گفت‌وگو و انجام فعالیت‌ها، آزمون کتبی و عملکردی قابل ارزشیابی است.

منطقه جنوب غربی آسیا: منطقه یک واحد جغرافیایی است که بخش‌های مختلف آن با یکدیگر تجانس نسبی طبیعی یا انسانی دارند. منطقه جنوب غربی آسیا که نقشه آن بنابر نظر و تأیید انجمن ژئوپولیتیک ایران در کتاب درج شده، یک منطقه متجانس است که شامل فلات ایران، پاکستان، افغانستان، ارمنستان، گرجستان و آذربایجان و همچنین ترکیه و شبه جزیره عربستان است. نواحی شمال غربی و منطقه قفقاز بخشی از مرز و حد جدایی طبیعی فلات ایران است (منطقه قفقاز اهمیت استراتژیک برای روسیه و ایران داشته و آمریکا نیز قصد نفوذ در آن را دارد). منطقه آسیای جنوب غربی شبیه مثلث است و ساختار فضایی متمایز دارد. این منطقه از چند فلات تشکیل شده است. باید توجه کرد که «خاورمیانه» یک اصطلاح سیاسی بوده و از نظر جغرافیایی یک ناحیه یا منطقه با تعریفی که ناحیه، در جغرافیا دارد، محسوب نمی‌شود. از آنجا که این اصطلاح را اروپاییان با توجه به موقعیت جغرافیایی خودشان ساخته‌اند، برخی با توجه به اروپامحور بودن این اصطلاح از آن انتقاد می‌کنند. زیرا همین منطقه برای یک هندی منطقه‌ای غربی و برای یک روسی منطقه‌ای جنوبی محسوب می‌شود. اصطلاح خاور دور؛ یعنی کشورهای چین و ژاپن و کره و ... نیز اروپا محور است و غربی‌ها آن را ساخته‌اند. در گذشته این اصطلاح در ایران (و برخی کشورهای دیگر) رواج داشت. رهبر انقلاب حضرت آیت‌الله خامنه‌ای و همچنین برخی اساتید صاحب‌نظر دانشگاه این نکته را تذکر داده و اصطلاح خاورمیانه را نقد کرده‌اند. به همین دلیل در این کتاب «منطقه جنوب غربی آسیا» به‌عنوان یک منطقه جغرافیایی و با عنوان صحیح و مناسب، مورد مطالعه قرار گرفته است.

ربع الخالی: ربع الخالی منطقه بیابانی گسترده‌ای در جنوب شرقی عربستان است که البته یمن، عمان و امارات متحده عربی را نیز دربر می‌گیرد. ربع الخالی از بزرگ‌ترین بیابان‌های شنی دنیا به حساب می‌آید و حدود ۶۵۰ هزار کیلومتر وسعت دارد و بخشی از

آن به دلیل فقدان آب و گرمای شدید و دشواری گذر، همچنان ناشناخته باقی مانده است. در بعضی جاها، تپه‌های شنی تا ۳۰۰ متر ارتفاع دارند و دمای هوای این منطقه در تابستان به حدود ۵۵ درجه سانتی‌گراد نیز رسیده است. در ربع‌الخالی، توفان‌های گردو خاک و تلماسه‌ها و تپه‌های حاصل از ریگ‌های روان فراوان است.

ارزش‌ها و اهمیت‌های سواحل و دریاهای ایران

از شما معلم گرامی انتظار می‌رود بر مبحث دریاها و سواحل جنوبی ایران تأکید و تأمل بیشتری کنید و دقت بیشتری را نیز به آن اختصاص دهید. پیشنهاد می‌شود برای ایجاد انگیزه و جذابیت درس از نمایش فیلم‌های کوتاه دربارهٔ بنادر و جزایر جنوبی، حمل و نقل با کشتی و نیروی دریایی و نظایر آن استفاده کنید.

دریا و برخوردار بودن از ساحل برای هر کشور، یک فرصت بزرگ برای پیشرفت و حفظ منافع ملی محسوب می‌شود. در دنیای امروز دریاها به‌ویژه آب‌های بین‌المللی، نقش بسیار ارزشمندی در تأمین امنیت جهانی و کسب قدرت دارند و حضور در عرصهٔ دریا و تسلط بر آب‌های بین‌المللی موضوعی حیاتی است.

نام تاریخی خلیج فارس یا دریای پارس از دیرباز و دوران باستان به همین نام بوده است. امروزه در تمام سازمان‌های بین‌المللی، نام رسمی این خلیج، «خلیج فارس» است. زمین‌شناسان معتقدند خلیج فارس در دورهٔ سوم زمین‌شناسی بسیار پهناور بوده و بیشتر جلگه‌های خوزستان تا کوه‌های زاگرس زیر آب آن بوده‌اند.

تعداد جزایر ایرانی خلیج فارس بیش از ۳۰ جزیره است که برخی مسکونی هستند. بیش از ۱۵۰ نوع ماهی، میگو، صدف‌های خوراکی از منابع غذایی این دریاست. در این دریا انواع لاک‌پشت‌ها، دلفین‌ها و نهنگ‌ها و ۷ گونه کوسه زندگی می‌کنند. موزهٔ دریا و دریانوردی خلیج فارس یکی از موزه‌های استان بوشهر و در محلهٔ سبزآباد بندر بوشهر واقع است. در محوطهٔ این موزه انواع شناور و کشتی‌های جنگی تاریخی و تجهیزات کنترل و هدایت دریایی نگهداری می‌شود.

پیکره کشتی پرسبولیس در موزه دریانوردی استان بوشهر

دریای عمان یا به عبارتی خلیج عمان، پیشروی آب اقیانوس هند به داخل خشکی در جنوب غربی آسیاست که اهمیتش بیشتر به واسطه دسترسی به آب‌های آزاد بین‌المللی است. بنا بر برخی دیدگاه‌ها، نام دریای مُکران (عمان) برگرفته از سرزمین بلوچستان ایران و تمدن کهن آن بوده که بعدها به دلیل ویران شدن بنادر باستانی ایران، پس از حمله اعراب، به عمان تغییر کرده است. برخی معتقدند نام این دریا را پارسیان مُکران – مُکران که گویا تغییر یافته «مهی فوران» است و اروپاییان با تلفظ «Mecran» یا «Makran» به کار برده‌اند، بر آن نهاده‌اند.

امروزه بندر راهبردی چابهار که تنها بندر اقیانوسی ایران است، در شمال این دریا قرار دارد که بندر مهمی برای کشورهای آسیای میانه به حساب می‌آید و آسان‌ترین راه دسترسی به آب‌های آزاد است. دریای عمان از ابعاد مختلف برای جمهوری اسلامی ایران اهمیت دارد:

الف) حمل و نقل دریایی و بهره‌گیری از تجارت با صرفه اقتصادی به ویژه در خلیج چابهار که موقعیت خوبی جهت پهلو گرفتن کشتی‌های با ظرفیت بالا دارد.

ب) خروج نسبی از تنگنای تنگه هرمز: تاکنون تنگه هرمز تنها راه ارتباطی ایران با دنیای خارج بوده است و در شرایط خاص تهدیدات امنیتی ممکن است آسیب‌پذیر باشد. سواحل مکران، ظرفیت مناسبی برای ارتباط دریایی ایران دارد.

پ) دسترسی به اقیانوس هند و ارتباط با سازه‌های دریایی اقیانوس هند و اتصال سه

قاره آسیا، افریقا و اقیانوسیه.

ث) ارتقای اقتصاد دریایی ایران از طریق اشتغال، افزایش صادرات، جذب سرمایه‌گذاری، کسب درآمد و ...

ث) تبدیل شدن ایران به یک قدرت دریایی و کنترل استراتژیک مسیرهای بین‌المللی. رهبر انقلاب در دیدارهایی که با فرماندهان و مسئولان «نداجا» داشته‌اند، تأکید کردند: «در مسئله نیروی دریایی، مسئله دریای عمان و این ساحل طولانی، خیلی امکان عظیمی است. این ساحل طولانی و بسیار مهم مغفول‌عنه واقع شده است...؛ آن منطقه‌ای که شما در آن مستقر هستید، یعنی سواحل دریای عمان، منطقه بکری است. عمق این سواحل، منطقه وسیع بلوچستان و بخشی از آن، منطقه غربی‌تر آن یعنی هرمزگان، مناطق بسیار مهمی است».

● بندر امام خمینی یکی از مهم‌ترین قطب‌های حمل و نقل منطقه‌ای کشور است. این بندر در سال ۱۳۸۹ پس از تغییر رژیم حقوقی خود از یک بندر عادی به منطقه ویژه اقتصادی و الحاق اراضی مجاور، هم‌اکنون با بیش از ۱۱ هزار هکتار مساحت، وسیع‌ترین منطقه ویژه اقتصادی کشور را تشکیل می‌دهد. این بندر موقعیت ممتازی از نظر دسترسی به پسرکانه‌های صنعتی و جمعیتی از طریق راه‌آهن و حمل و نقل ریلی دارد. ظرفیت تخلیه و بارگیری این بندر تا ۵۵ میلیون تن انواع کالاهای وارداتی و صادراتی است و دارای پایانه‌های اختصاصی، کانتینری، عمومی، فرآورده‌های نفتی و مواد معدنی است.

● دریای خزر در شمال ایران علاوه بر دارا بودن مخازن انرژی، وجود منابع غذایی، انواع بنادر فعال، دسترسی به خط آهن شمال و جنوب و جمعیت مستقر در اطراف حوزه دریای خزر، فرصت‌های اقتصادی زیادی را پیش‌روی کشور ما قرار می‌دهد.

بندر و منطقه ویژه اقتصادی امیرآباد در شرق استان مازندران به دلیل قرار گرفتن در مسیر بین‌المللی شمال - جنوب و همجواری با بندر نفتی، کشتی‌سازی صدرا و فرودگاه بین‌المللی ساری، نقش عمده‌ای در انبار غلات و مواد سوختی در شمال کشور ایفا می‌کند.

ظرفیت‌های عملیاتی این بندر که در سال ۱۳۷۶ به‌عنوان منطقه ویژه معرفی شده، در فاز

اول ۶/۵ میلیون تن بوده و برای فاز نهایی با ظرفیت ۱۸ میلیون تن طراحی شده است. به طور کلی کشور ایران با دارا بودن ۳۰۰ کیلومتر مرز دریایی و ۵۸۰۰ کیلومتر خطوط ساحلی، جزء کشورهای است که می‌تواند با اتکا به دریا از شکوفایی اقتصادی برخوردار شود. به همین منظور ضروری است که سواد و فرهنگ دریایی گسترش یابد و دانش‌آموزان نسبت به چنین قابلیت‌هایی شناخت و حساسیت پیدا کنند تا در آینده به‌عنوان مدیران و متخصصان جامعه برای پیشرفت کشور بهتر گام بردارند.

بندر انزلی

بندر شهید رجایی

معرفی منابع برای مطالعه بیشتر و معلم

- نقش نیروی دریایی راهبردی در تأمین امنیت مرزهای دریای عمان، جهانی راد، حجت‌الله، (۱۳۹۱)، اولین همایش ملی توسعه سواحل مکران و اقتدار دریایی جمهوری اسلامی ایران، ۳۰-۲۸ بهمن ۹۱.
- خلیج فارس و نقش استراتژیک تنگه هرمز، حافظ‌نیا، محمدرضا، انتشارات سمت، ۱۳۷۱.
- مقدمه‌ای بر ایران و همسایگان، منابع تنش و تهدید، کریمی‌پور، یدالله، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی تربیت معلم، ۱۳۷۹.
- حافظ‌نیا، محمدرضا و ابراهیم رومینا، تحلیل ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی سواحل جنوب شرق ایران در راستای منافع ملی، مجله جغرافیا و توسعه، تهران، پاییز ۱۳۸۴.
- خلیج فارس، غفاریان، سیروس، هارتلند جهان، انتشارات مدرسه برهان، ۱۳۸۹.
- نقشه و نقشه‌خوانی در جغرافیا، جداری عیوضی، جمشید، دانشگاه پیام‌نور، ۱۳۷۸.
- نقشه‌خوانی، یمانی، مجتبی، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۹۳ (چاپ دهم).
- نقشه‌خوانی، جعفری، عباس، انتشارات سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ۱۳۸۲.

معرفی منابع برای مطالعه دانش آموزان

- خلیج فارس، غفاریان، سیروس، هارتلند جهان، انتشارات مدرسه برهان، ۱۳۸۹.
- دایرة المعارف مصور تاریخ فلسطین، تدوین حامد کفاش و امیر منصور و زهرا بیگانه، انتشارات سایان.
- بچه‌های فلسطین، کنفانی، غسان و باغستانی، فاطمه، انتشارات مسیر.
- بگذار رودهای جهان از پیراهنم بگذرند، مجموعه عاشقانه‌هایی برای فلسطین (به همراه نقاشی‌های کودکان و نوجوانان ایرانی)، فیروزی، اسماعیل، انتشارات قبله اول، ۱۳۸۸.
- تیلور، باربارا، نقشه و نقشه‌برداری، انتشارات سازمان نقشه‌برداری کشور، ۱۳۷۸.
- تیلور، باربارا، نقشه و نقشه‌کشی، ترجمه شهلا طهماسبی، انتشارات مدرسه، ۱۳۷۶.

سایت‌های مفید

- پژوهشگاه ملی اقیانوس‌شناسی و علوم جوی : www.inio.ac.ir (انتشارات و کتابخانه)
- سازمان بنادر و دریانوردی : www.pmo.ir (فیلم و عکس)
- پایگاه فرهنگی و اطلاع‌رسانی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران : nedaja.aja.ir